

Święty Michał Archanioł – Patron miasta i gminy Słomniki. Historyczne i teologiczne znaczenie herbu

W wielu ludzkich sercach, wcześniej czy później, rodzi się pragnienie, wypływające z naszej natury, poznania własnych korzeni, a więc historii swojej rodziny, wspólnoty – społeczności lokalnej w której przyszło nam żyć, a następnie narodu i państwa. Świadomość i znajomość historycznej przeszłości rodzinnej, lokalnej czy narodowej, która umożliwia budowanie pomostów między wszystkimi tymi „przestrzeniami” naszego życia, jest nam przede wszystkim „konieczna do uzyskania poczucia bezpieczeństwa w otaczającym nas świecie”¹. Jan Paweł II, w swoim przesłaniu z okazji 50. rocznicy powstania Papieskiego Komitetu Nauk Historycznych, napisał, iż Kościół zawsze wspierał dążenie człowieka do prawdy, piękna (świętości) i dobra, aby w ten sposób „człowiek mógł coraz pełniej urzeczywistniać stwórczy zamysł Boga”. Dla realizacji tego celu, uczył Papież „z rodu Polaków”, konieczna jest m. in. „solidna wiedza historyczna o różnych dziedzinach życia jednostek i wspólnot. Nie ma nic bardziej nietrwałego niż jednostki czy społeczności pozbawione historii. Brak wiedzy o własnej przeszłości nieuchronnie prowadzi jednostkę oraz społeczeństwo do kryzysu i do utraty tożsamości”².

„Słomniki, podobnie jak wiele innych miast małopolskich, stanowią od XIV wieku z mocy prawa wspólnotę lokalną, cieszącą się w państwie stanowym jakim była Polska, szeroką autonomią. Ukształtowany wówczas układ przestrzenny, rynek lokalny i więzi kulturowe oddziałują na miasto po dzień dzisiejszy”³. Lokacja Słomnik przeprowadzona w 1358 roku przez króla Kazimierza Wielkiego ([1310] -1333-1370) sprawiła, że z mocy prawa została utworzona wspólnota lokalna, która uzyskała „w warunkach państwa stanowego swobody samorządowe i możliwość zarządzania powierzonym jej majątkiem”⁴. Wytyczenie rynku, który powstał na planie kwadratu, i ulic przyrynkowych wyznaczało zarazem przestrzeń, na której koncentrowało się życie społeczne wspólnoty lokalnej. Kościół parafialny wraz z istniejącym do dziś placem przykościelnym, umieszczony na przekątnej rynku, powstał jako budowla

¹ A. Pankowicz, *Słomniki. Portret miasta w okresie staropolskim*, Kraków 1994, s. 5.

² Jan Paweł II, *Przesłanie z okazji 50. rocznicy powstania Papieskiego Komitetu Nauk Historycznych* (16 IV 2004), „L'Osservatore Romano” 25 (2004) nr 6, s. 7.

³ A. Pankowicz, *Słomniki. Portret miasta...*, dz. cyt., s. 5. Dopowiedzmy: „oddziałują na miasto i jego mieszkańców”.

⁴ Tamże, s. 8. Autor pisze, że „zaginięcie dokumentu lokacyjnego w początkach XIX wieku nie pozwala na dokładne prześledzenie procesu lokacji” (tamże).

drewniana w latach 1349-1350, dając tym samym początek parafii, która stawała się dla wierzących tej wspólnoty lokalnej centrum życia duchowego⁵.

Znakiem i symbolem utożsamiania się wspólnoty społecznej-miejskiej i wspólnoty parafialnej, której świątynia powstała pod wezwaniem Świętego Michała Archanioła, stał się herb miasta przedstawiający w zbroi dowódcę wojsk niebiańskich walczących z szatanem, Michała Archanioła. „Takie pełne zespolenie w jednej osobie patrona parafii i miasta, nie jest wśród miast królewskich przypadkiem częstym. Zachowane rysunki pieczęci miejskiej z 1544 i 1657 roku przedstawiają postać Michała Archanioła z rozpostartymi skrzydłami i mieczem w prawym ręku. Lewa trzyma wagę symbol sprawiedliwości, odchyloną od poziomu. Cała postać pochylona w lewą stronę, jakby ten ciężar był większy”⁶.

Historyczne i teologiczne spojrzenie na herb miasta Słomniki, podjęte w związku z 650. rocznicą lokacji (założenia, prawnego powstania) tego dzisiaj pięcioletniego małopolskiego miasteczka, winno przekonać, że herb „to nie tylko suchy, nic nie mówiący znak używany dla określenia przynależności czy własności, to nie tylko symbol samorządu miejskiego wyrażony w pieczęci, ale żywa tradycja przeszłości, przypominająca minione i uświęcone czynami dzieje, przemawiające autorytetem swego wieku, symbolu, a nierzadko i swej sztuki”⁷ oraz religijności i wiary mieszkających tu ludzi.

1. Historia herbu Słomnik

Każdy człowiek jest ze swej natury m. in. istotą społeczną, a więc żyjącą nie na samotnej wyspie, ale pośród innych, z innymi, dla siebie i dla drugich, z którymi tworzy wspólnotę małżeńską, rodzinną, wspólnotę miejską, wiejską, narodową, państwową, polityczną oraz wspólnotę religijną, która w naszym polskim i europejskim wymiarze najczęściej stanowi wspólnotę parafialną - chrześcijan tworzących Kościoł. Każda z tych wspólnot stara się na różne sposoby podkreślić swoją odrębność i wyjątkowość; dla rodziny identyfikacją staje się nazwisko, dla państwa swego rodzaju symbolem, określone godło i flaga. Miasto rozpoznaje się dzięki ustalonemu przez władzę zwierzchnią znakowi, jakim jest herb⁸. Wspólnoty kościelne odwołują się z kolei do znaków, symboli religijnych, które pomagają żyć po chrześcijańsku, przenikając do różnych dziedzin życia codziennego zarówno w wymiarze indywidualnym jak i społecznym.

⁵ Zob. tamże, s. 9.

⁶ Tamże.

⁷ Stwierdzenie prof. dra M. Haisiga, cyt. za: A. Plewako, J. Wanag, *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994, s. XX.

⁸ Por. P. Gołdyn, *Symbolika religijna i kościelna w herbach miast polskich do końca XX wieku*, Warszawa 2008, s. 7.

Z tego też względu, w wielu przypadkach dochodziło w historii naszej Ojczyzny do utożsamiania się wspólnoty parafialnej i wspólnoty miejskiej, co znalazło swe odbicie w herbie miasta, łączącego w jedno symbol religijny – patrona parafii i miasta.

Określenie (termin, pojęcie) „patron” (łac. *patronus* – *patron*, *obrońca*, *opiekun*) pochodzi z prawa rzymskiego i oznaczało „pana” oraz „władcę”, który brał w opiekę swoich klientów czy podległych. W chrześcijaństwie przyjął się w okresie wieków średnich zwyczaj wybierania patrona spośród świętych lub aniołów, i oddawania mu pod opiekę osób, instytucji, miast, diecezji, prowincji, stowarzyszeń, stanów czy zawodów. „Przydzielony” do tej funkcji święty czy anioł miał osłaniać, ochraniać, bronić oraz orędownać, wstawiać się za powierzonymi mu ludźmi i instytucjami⁹.

Słomniki, które od swoich początków tzn. od czasu lokacji w 1358 r. przez króla Kazimierza Wielkiego, stały się miastem królewskim (czyli należącym do króla Polski), otrzymały w herbie postać świętego Michała Archanioła. Imię tego samego wielkiego patrona anielskiego posiadał już słomnicki kościół parafialny, bezspornie istniejący na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych czternastego wieku (a zatem jeszcze przed lokacją miasta), co potwierdza rejestr tzw. „świętopietrza”¹⁰.

Większość heraldyków, którzy zajmują się polskimi herbami miejskimi uważa, iż herb był tworzony na podstawie pojawiającej się już w końcu XII stulecia i w XIII w. pieczęci, jaką posługiwała się rada danego miasta¹¹. Największą ilość nowych miast w naszej Ojczyźnie odnotowują kroniki dopiero w wieku XIV, a większość z nich zawdzięcza swoje istnienie królowi Kazimierzowi Wielkiemu (1333-1370). Pieczęć i herb miasta pojawiały się jednakże dopiero po lokacji, która nadawała danej wspólnotce charakter prawny. Prawidłowym herbem miasta, uważają jedni heraldycy, jest wizerunek umieszczony na najstarszej pieczęci miejskiej; dla drugich właściwym godłem jest to, które widnieje na najnowszych pieczęciach; dla innych wreszcie odpowiednim i poprawnym jest herb najdłużej stosowany¹².

Godło miejskie spełniało zasadniczo funkcje reprezentacyjne i symboliczne; z herbu (zastępującego niekiedy podpis) korzystano najczęściej dla podkreślenia powagi i ważności dokumentu wystawianego przez radę miasta¹³.

Dr Stanisław Kutrzeba, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek Akademii Umiejętności w Krakowie i w Pradze, w piśmie z 14 lipca 1919 roku (które „opracował i

⁹ Por. B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 1161 n.

¹⁰ Zob. A. Pankowicz, *Słomniki. Portret miasta...*, dz. cyt., s. 9.

¹¹ Por. P. Gołdyn, *Symbolika religijna...*, dz. cyt., s. 16 n.

¹² Por. tamże, s. 17; A. Plewako, J. Wanag, *Herbarz miast...*, dz. cyt., s. X n.

¹³ Zob. P. Gołdyn, *Symbolika religijna...*, dz. cyt., s. 18.

własnoręcznie podpisał”)¹⁴, stwierdza, że pieczęcie miasta Słomniki, od XVI do XVIII wieku, zachowane do naszych czasów i przechowywane w zbiorze pieczęci miejskich w Muzeum im. Czapskich w Krakowie, przedstawiają św. Michała Archanioła, choć przy dokumencie z 1777 r. (a więc dopiero pod koniec XVIII w.) po raz pierwszy spotykamy jako herb pięciolistną różę.

Słomniki od swoich początków używały herbu z postacią św. Michała, jak wymownie poświadcza to szesnastowieczna pieczęć. Pochodzi ona z ok. 1570 roku; jest otoczona legendą: „B S + CIVITATIS +: SLOMNIK” i przedstawia w błękitnym polu tarczy, unoszącego się w powietrzu (lub stojącego), św. Michała Archanioła, ubranego w srebrną tunikę, z rozpostartymi srebrnymi skrzydłami. Głowę Archanioła otacza złota aureola; w prawej ręce trzyma on uniesiony ku górze srebrny miecz, a w lewej wagę o złotych szalach¹⁵. Wspomniana pieczęć przywieszona do dokumentów z roku 1570, jest prawdopodobnie znacznie wcześniejsza, gdyż „styl pieczęci przemawia za tym, że tłok do niej sporządzony został jeszcze w początkach XVI stulecia. Używały też Słomniki tego herbu do końca XVIII wieku, gdyż znajdujemy go jeszcze przy dokumentach z lat 1775 i 1779”¹⁶.

Pieczęcie Słomnik z herbem z różą pięciolistną, jak ten z 1777 roku, są pieczęciami wójta słomnickiego, o czym świadczy napis umieszczony „w ich otoku”, który widocznie przynależał do rodziny szlacheckiej herbu Poraj, używającej róży pięciolistnej jako swego herbu. Inne jednakże pieczęcie wójtowskie, pochodzące z tego samego okresu czasu, mają postać św. Michała Archanioła. Prof. S. Kutrzeba uważa, że umieszczenie „w herbie miasta Słomnik herbu Poraj byłoby usprawiedliwione, gdyby Słomniki należały do którejś z rodzin szlacheckich, tym herbem się pieczętujących, nieraz bowiem w Polsce miasteczka, będące własnością prywatną, używały jako swego herbu – herbu ich właścicieli. Słomniki zaś były miastem królewskim a jako takie nie mogły mieć w swoim herbie znaku herbowego szlacheckiego”¹⁷. Z tych zatem historycznych i naukowych względów należy przyjąć, iż od swych początków w herbie miasta Słomnik przedstawiony był św. Michał Archanioł z mieczem i wagą, i że takiego herbu używały później stale Słomniki. Dopiero w końcu XVIII wieku, prawdopodobnie na pieczęciach wójta, zaczęto używać także herbu *Poraj* jako jego osobistego herbu, który następnie, w nieznanym obowiązujących zasad w tym względzie, zaczęto traktować tenże *prywatny* herb *Poraj* jako herb miasta¹⁸. Profesor Stanisław Kutrzeba, we wspomnianym wyżej *Piśmie*, prawie rok po odzyskaniu (po 123 latach niewoli) przez Polskę niepodległości i w roku (?) odzyskania przez

¹⁴ Dokument ten jest przechowywany w Archiwum parafialnym w Słomnikach (województwo małopolskie, powiat krakowski, diecezja kielecka).

¹⁵ Por. tamże; P. Gołdyn, *Symbolika religijna...* dz. cyt., s. 132n.

¹⁶ Pismo dra Stanisława Kutrzeby, profesora UJ, z dnia 14 lipca 1919 r. (Archiwum parafialne, Słomniki).

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Zob. tamże.

Słomniki praw miejskich, postuluje, że „rzeczą więc usprawiedliwioną i historycznie jedynie wskazaną jest przywrócenie – jako herbu miasta Słomnik – wyobrażenia św. Michała Archanioła z tymi emblematami, jakie mu dodawano – tj. z mieczem i wagą”¹⁹.

Wydaje się, że herb Słomnik „pojawił się” oficjalnie w czasie „opóźnionych” obchodów 600-lecia miasta, w dniach 20-21 czerwca 1964 r., kiedy to na 2500 egzemplarzach zaproszeń Słomniczanie mogli zobaczyć białą postać św. Michała Archanioła na niebieskim tle, w otoczeniu łacińskiego napisu: SIGILLUM CIVITATIS SŁOMNIKI; u dołu herbu widniał napis: 600 lat Słomnik 1358 1958. W dniach obchodów jubileuszu miasta Poczta Polska stosowała okolicznościowy datownik, który zawierał herb Słomnik z łacińskim napisem „SIGILLUM CIVITATIS” oraz słowa: „600-lat Słomnik 1358 -1958 XX lat PRL”. Herb Słomnik pojawił się następnie w 1973 r. podczas Rok Kopernikańskiego (500. rocznica urodzin Mikołaja Kopernika [1473-1973]). Wtedy prastarym szlakiem drogowym z Krakowa do Fromborka, śladami Kopernika, podróżowała „Poczta dylizansowa”, która w dniu 16 czerwca 1973 r. zatrzymała się na krótki czas w Słomnikach. Mieszkańcy Słomnik otrzymali z tej okazji okolicznościowy datownik, na którym widniał także napis: Słomniki i herb miasta (ze św. Michałem Archaniołem) obok charakterystycznego rysunku przedstawiającego układ heliocentryczny, odkryty przez naszego wielkiego Astronoma, który „wstrzymał słońce, ruszył ziemię” i opisany w dziele: *De revolutionibus orbium coelestium*”.

W 1983 r., na 60-lecie Ludowego Klubu Sportowego „Słomniczanka”, wydano proporzyczki oraz tace (!) z herbem Słomnik i znakiem klubowym oraz datami: 1923-1983. W tymże samym roku (1983) Ochotnicza Straż Pożarna w Słomnikach, odznaczona złoty znakiem Związku OSP, na 100-lecie swojej „zaszczytnej i honorowej służby dla społeczeństwa”, wydała opracowanie (broszurę), której stroną tytułową (*Jubileusz 100-lecia Ochotniczej Straży Pożarnej w Słomnikach*) zdobiono herbem Słomnik (ze św. Michałem Archaniołem). Wszyscy grający w orkiestrze „Echo” ze Słomnik, która występuje na wielu imprezach, m.in. corocznie na uroczystościach religijnych w Kalwarii Zebrzydowskiej, noszą na swoich ubraniach herb miasta.

Odziedziczony po przodkach herb miasta „wraca do łask”, w znacznie poszerzonym wymiarze, po pamiętnym roku 1989. Wybrany w wolnych wyborach samorząd miasta i gminy Słomnik umieścił herb, ze św. Michałem Archaniołem, przy drogach wjazdowych wraz z informacją o roku założenia miasta i liczbie jego mieszkańców oraz mieście „siostrzanym” Sparta z USA (stan Michigan). Herb miasta Słomnik - z proporzyczkiem wykonanym z okazji zawarcia bliższych kontaktów z miastem Sparta w USA , zawędrował zatem do Stanów

¹⁹ Tamże.

Zjednoczonych Ameryki Północnej! Urząd Miejski w Słomnikach stosował okolicznościowy datownik (w kolorze czerwonym) z herbem miasta, z postacią św. Michała Archanioła. W latach 2007-2008 pisma Urzędu Miejskiego w Słomnikach były ozdobione herbem z białą postacią św. Michała Archanioła na niebieskim tle. Herb miasta zamieszcza na stronie tytułowej „Głos Słomnik. Pismo Samorządu Gminy i Miasta”. Kilka folderów poświęconych Słomnikom, pocztówka z 1999 r., podobnie jak wydana w roku 2005 mapa miasta i Gminy Słomniki, „zaopatrzone” są w herb miasta przedstawiający św. Michała Archanioła. Dyrekcja Poczty Polskiej w Krakowie wyraziła zgodę na stosowanie, od czerwca 1993 roku, stałego, ozdobnego datownika okolicznościowego w podwójnym kształcie. Każdy z dwóch datowników przedstawiał herb Słomnik ze św. Michałem Archaniołem oraz stempel z podaną nazwą miasta i numerem kodu pocztowego (niestety ta praktyka została zaniechana w ostatnich latach). Herb Słomnik był przedstawiony w wersji z 1919 roku, opracowanej przez prof. UJ dra Stanisława Kutrzebę (herb przedstawiał św. Michała Archanioła z koroną na głowie i z napisem AD 1358, nad nim umieszczono większy fragment orła w koronie²⁰, a pod herbem ozdobnik roślinny z różą pięciolistną) oraz w wersji stosowanej do roku 2009, począwszy zwłaszcza od obchodów 600-lecia miasta²¹.

Po obchodach 650-lecia miasta Słomnik (2008 r.), herb Słomnik został „odnowiony” zgodnie z zasadami heraldyki i „znalazł się” na tablicach z nazwami ulic.

2. Znaczenie teologiczne

- symbolika herbu miasta Słomnik

Aniołem przedstawionym w herbie Słomnik, czy też „naszym aniołkiem przez 600 lat” (jak mawiali niektórzy Słomniczanie²²) jest Michał Archanioł, o którym wiele razy mówi Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Imię Michał pochodzi z języka hebrajskiego *Mika-el* co znaczy „Któż jak Bóg” i jest przypomnieniem wielkiej walki, jaką z rozkazu Stwórcy ten wódz zastępów anielskich stoczył z Lucyferem i jego legionem zbuntowanych (przeciw Bogu) aniołów, strącając ich w otchłań piekła. Tradycja chrześcijańska i żydowska podaje, że kiedy

²⁰ P. Gołdyn twierdzi, że godło Słomnik z Michałem Archaniołem „przetrwało do końca XVIII wieku, po czym w (wieku) XIX zastąpione zostało orłem pruskim” (P. Gołdyn, *Symbolika religijna...* dz. cyt., s. 133).

²¹ Por. J. Janicki, *Datowniki okolicznościowe*, „Filatelistyka” 5 (1994) nr 5, s. 175n.

²² Por. AJA, *Słomniki. Z szacunku dla tradycji*, „Dziennik Polski” 28 I 2005, s. III.

Lucyfer²³ zbuntował się przeciwko Panu Bogu i do buntu skłonił część aniołów, wtedy św. Michał miał wystąpić jako pierwszy przeciwko niemu z okrzykiem: „Któż jak Bóg!”²⁴.

2.1. Stary Testament

W starotestamentalnej *Księdze proroka Daniela*, Michał jest określany jako „jeden z pierwszych książąt”, który przychodzi z pomocą (Dn 10, 13b); księga ta mówi, iż *nikt...nie może...skutecznie pomóc przeciw nim (wrogom) z wyjątkiem...księcia, Michała* (10, 21b); Michał to *wielki książę, który jest opiekunem dzieci...narodu (wybranego)* (12, 1a).

W księgach apokryficznych Starego Testamentu i tradycji hebrajskiej Michał Archanioł jako szczególny opiekun narodu wybranego, występuje jako pierwsza osoba po Panu Bogu i wykonawca planów Bożych w odniesieniu do ziemi i ludzi. On ma klucze od nieba; On jest księciem aniołów; On jest aniołem sądu i kar Bożych; On jest także aniołem Bożego miłosierdzia²⁵.

Bóg obdarzył Archanioła Michała, który dniem i nocą nieustrudzenie pełni służbę przed tronem Najwyższego, ogromną mocą i powierzył mu najtrudniejsze zadania – misje do spełnienia. W dziejach ludu Bożego Starego Przymierza-Izraela (później Ludu Bożego Nowego Przymierza-Kościola), dał się rozpoznać jako zwycięski wódz w odwiecznej walce dobra ze złem, jako obrońca chwały prawdziwego Boga i uosobienie zwycięskiej mocy.

2.2. Nowy Testament

Św. Juda apostoł, zwany Tadeuszem napisał w swoim *Liście*, że „archanioł Michał”, „tocząc rozprawę z diabłem”, strzegł ciała Mojżesza *mojego śmierci* (Jud 9). Jan Ewangelista ukazuje w *Księdze Apokalipsy* Michała jako tego, który *stoi na czele aniołów walczących z wielkim Smokiem – Wężem starodawnym, który się zwie diabeł i szatan, zwodzący całą zamieszkałą ziemię; został strącony na ziemię, a z nim strąceni zostali jego aniołowie*” (Ap 12, 7-9). Walczący z szatanem Archanioł Michał stał się wzorem doskonałego rycerza, „niebiańskiego” wojownika, który zwyciężył zło, czyli szatana. Dlatego jest przedstawiany w

²³ Imię (nazwa) wodza upadłych aniołów pochodzi od łac. *lucifer*, *-fēra*, *-fērum*, niosący (przynoszący) światło, promienny (zob. A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Poznań 1958, s. 394).

²⁴ Zob. W. Zaleski, *Święci na każdy dzień*, Łódź 1982, s. 579.

²⁵ Zob. tamże, s. 580.

ikonografii jako zwycięzca diabła, z którym walczy „zawieszony w przestrzeni, dobijając szatana kopią, mieczem bądź depcząc go”²⁶.

Św. Paweł apostoł pouczając o powtórny przyjsciu Chrystusa i zmartwychwstaniu ciał, zapowiada, że *„sam Pan zstąpi z nieba na hasło i na głos Archanioła (Michała), i na dźwięk trąby Bożej, a zmarli w Chrystusie powstaną pierwsi”* (1 Tes 4, 16).

W chrześcijaństwie od pierwszych wieków św. Michał należy do najpopularniejszych postaci hagiografii. Jest przedstawiany jako pogromca złych duchów i wszystkich sił wrogich Panu Bogu i Kościołowi; doznaje czci jako szczególnie opiekun Chrystusowego Kościoła, podobnie jak kiedyś był aniołem opiekuńczym Synagogi - Izraela.

2.3. Św. Michał Archanioł w liturgii Kościoła

Św. Michał jest najbardziej znany i najczęściej wymieniany w liturgii Kościoła spośród wszystkich aniołów. Uroczystość jemu poświęcona – 29 września – to najdawniejsze, a przez długie wieki jedyne święto ku czci anioła. Liturgia Mszy św. jak i Liturgia godzin (*Codzienna modlitwa Ludu Bożego*) ukazują potrójną rolę św. Michała w służbie Kościoła: jest on zwycięzcą w walce z szatanem; jest orędownikiem Kościoła przed Bogiem oraz jest przewodnikiem dusz opuszczających ten świat²⁷.

2.3.1. Archanioł Michał - zwycięzcą w walce z szatanem

Pierwsze czytanie w *Liturgii słowa* Mszy św. (która po Soborze Watykańskim II jest w liturgii Kościoła świętem poświęconym trzem archaniołom: Michałowi, Gabrielowi i Rafałowi), wzięte z Księgi Apokalipsy (12, 7-12a)²⁸, mówi o Michale i jego aniołach walczących z szatanem: *„Nastąpiła walka na niebie: Michał i jego aniołowie mieli walczyć ze Smokiem. I wystąpił do walki Smok i jego aniołowie, ale nie przemógł, i już się miejsce dla nich w niebie nie znalazło. I został strącony wielki Smok, Wąż starodawny, który się zwie diabeł i szatan, zwodzący całą zamieszkałą ziemię, został strącony na ziemię, a z nim strąceni zostali jego aniołowie. W księdze Liturgii godzin, w tzw. *responsorium* po pierwszym czytaniu *Godziny czytań*, rozważamy prawdę zawartą w słowach: „Nastała w niebie cisza, gdy Smok toczył walkę*

²⁶ M. Rożek, *Waży dusze*, „Dziennik Polski” 28 X 2006, s. 11.

²⁷ Por. Pius Parsch, *Rok liturgiczny. Okres po Zestaniu Ducha Świętego*, Poznań 1956, s. 504-506.

²⁸ Zob. *Lekcjonarz mszalny*. T. VI. *Czytania w Mszach o Świętych*, Poznań 2004, s. 334 n. To czytanie jest również w *Liturgii godzin* pierwszym czytaniem w tzw. *Godzinie czytań* (por. *Liturgia godzin*. T. IV, Poznań 1988, s. 1215 n).

z Michałem Archaniołem. Rozległ się donośny głos mówiący: Zbawienie, cześć i moc Bogu wszechmogącemu. Teraz nastąpiło zbawienie, potęga i królowanie Boga naszego i władza Jego Pomazańca”²⁹. Papież św. Grzegorz Wielki, w swej homilii czytanej w *Liturgii godzin* poucza: „Należy wiedzieć, że imię anioła nie oznacza natury, lecz zadanie. (...) Duchy, które zwiastują sprawy mniejszej wagi, nazywają się aniołami, te zaś, które zapowiadają wydarzenia najbardziej doniosłe – archaniołami. (...) Toteż ilekroć istnieje potrzeba dokonania czegoś wielkiego, posyłany jest Michał, aby z samego czynu oraz imienia można było pojąć, że nikt nie może uczynić tego, co należy do samego Boga. Tak więc ów wróg starodawny, który w swej pysze pragnął być podobny do Boga, mówiąc: „Wstąpię na niebiosa, powyżej gwiazd nieba wystawię mój tron, podobny będę do Najwyższego”, zdany przy końcu świata na własne siły, zanim otrzyma ostateczną karę, będzie walczył z Michałem Archaniołem, zgodnie ze świadectwem Jana: ”Nastąpiła walka na niebie z Michałem archaniołem”³⁰.

W *Hymnie* porannej modlitwy Kościoła *Jutrzni* znalazły się słowa: „Cześć niesiemy Archaniołom, / (...) / Nade wszystko zaś wodzowi / Walecznemu hufców nieba; / Michał bowiem swą potęgą / Zadał klęskę szatanowi”³¹. *Hymn* „Godziny czytań” określa św. Michała Archanioła jako „księcia wojsk niebieskich”, który nie został „zwyciężony w żadnym boju”³². Pierwsza zaś antyfona *psalmodii* tejże „Godziny czytań” zwraca uwagę na dostrzegalne w przyrodzie skutki jego działania: „Poruszyło się morze i zadrżała ziemia, / gdy archanioł Michał zstępował z nieba”³³.

Przed wielką reformą liturgii, dokonaną przez Sobór Watykański II (1962-1965), każdy celebrans odmawiał na zakończenie Mszy świętej modlitwę, ułożoną przez papieża Leona XIII w 1886 roku, do św. Michała Archanioła:

Święty Michale Archaniele, wspomagaj nas w walce, a przeciw niegodziwości i zasadzkom złego ducha bądź naszą obroną. Oby go Bóg pogromić raczył, pokornie o to prosimy, a Ty, Wodzu zastępów anielskich, szatana i inne złe duchy, które na zgubę dusz ludzkich po tym świecie krążą, mocą Bożą strąć do piekła. Amen.

2.3.2. Św. Michał Archanioł

- orędownikiem Kościoła przed Bogiem

²⁹ *Liturgia godzin*. T. IV..., dz. cyt., s. 1217.

³⁰ Tamże, s. 1217n.

³¹ Tamże, s. 1219.

³² Tamże, s. 1212.

³³ Tamże, s. 1213.

W *prośbach* modlitwy porannej *Jutrzni* Kościół błaga: „Boże, poślij na pomoc swojemu ludowi archanioła Michała, niechaj nas broni w walce ze złymi duchami”³⁴. W *Hymnie* wieczornej modlitwy *Nieszporów* wierni proszą: „Poślij nam, Chryste, anioła pokoju, / Michała, który zebranych w Twym domu / Osłoni mocą, by mogli pomnażać / Wszelakie dobro”³⁵. / Każdy uczestnik *codziennej modlitwy Ludu Bożego* składa świadectwo, gdy wypowiada *antyfonę* „modlitwy przedpołudniowej”: „Michał, książę aniołów, przyszedł mi z pomocą”³⁶. Kościół prosi Chrystusa, nazywanego „blaskiem Ojca, mocą serc i życiem świata”, by sprawił, aby archanioł Michał, który swoją potęgą zadał klęskę szatanowi, „w dal odpędził (od nas tego) wroga”³⁷. Kościół wysławia Archaniołów, podziwia ich chwałę i prosi: „Opieką swoją nas otoczcie / I wyjednajcie nam u Boga, / By dał nam radość nieba z wami”; a do Michała zwraca się: „Michale...Niech twa prawica nas umocni / I podda wszystkich łasce Boga”³⁸.

W *przedsoborowej modlitwie* (tzw. *brewiarzu*) Kościół prosi: „Książę przesławny, Michale Archaniele, pomnij na nas; tutaj, wszędzie i zawsze błagaj za nami Syna Bożego, alleluja, alleluja”³⁹. „Ten jest Michał Archanioł, wódz hufców anielskich; cześć mu oddawana zjednywa błogosławieństwo narodom, a wstawiennictwo jego wiedzie do królestwa niebieskiego”⁴⁰.

2.3.3. Św. Michał Archanioł

- przewodnikiem dusz opuszczających ten świat

W *Nieszporach*, wieczornej modlitwie, Kościół zanosí do Boga prośbę: „Niech święty Michał zaprowadzi dusze wiernych zmarłych do światłości wiekuistej”⁴¹. Lud Boży nowego Przymierza, przez wstawiennictwo archanioła Michała, prosi Chrystusa: „Twoja dobroć niech oczyści / Nas na duszy i na ciele / I wprowadzi w bramy raj”⁴². W *przedsoborowym formularzu Mszy św. z 29 września*, Kościół w śpiewie przed Ewangelią modlił się: „Święty Michale Archaniele, broń nas w walce, abyśmy nie zginęli na straszliwym sądzie. Alleluja. Wzburzyło się morze i zadrżała ziemia, kiedy Michał Archanioł zstąpił z nieba. Alleluja”⁴³. Posłannictwo św.

³⁴ Tamże, s. 1220.

³⁵ Tamże, s. 1222.

³⁶ Tamże, s. 1221.

³⁷ Tamże, s. 1219.

³⁸ Hymn *Godziny czytań* (tamże, s. 1212).

³⁹ Antyfony do *Magnificat* (Nieszpory) – cyt. za: Pius Parsch, *Rok liturgiczny...*, dz. cyt., s. 505.

⁴⁰ *Responsorium* - cyt. za: Pius Parsch, *Rok liturgiczny...*, dz. cyt., s. 505.

⁴¹ Nieszpory. *Prośby: Liturgia godzin*. T. IV..., dz. cyt., s. 1225.

⁴² Tamże, s. 1219.

⁴³ Por. *Mszał Rzymski łacińsko – polski*, Paris 1968, s. 395*; *Mszał Rzymski*, Poznań 1963, s. 1119.

Michała Archanioła wobec odchodzących z tego świata bardzo wymownie wyrażało *responsorium (śpiew) na ofiarowanie*: „Panie Jezu Chryste, Królu chwały, zachowaj dusze wszystkich wiernych zmarłych od kar piekielnych i głębokiej czeluści. Wybaw je z lwiej paszczyki, niech ich nie pochłonie piekło, niech nie wpadają w ciemności. Lecz chorąży święty Michał niechaj je stawi w światłości świętej: Którą niegdyś obiecałeś Abrahamowi i jego potomstwu”⁴⁴. Do tej prawdy nawiązuje w aktualnych *Obrzędach pogrzebu* śpiew ostatniego pożegnania zmarłego: *Przybądźcie z nieba na głos naszych modlitw, / mieszkańcy chwały, wszyscy Święci Boży; / Z obłoków jasnych zejdźcie aniołowie, / z rzeszą zbawionych spieszcie na spotkanie*. Refren natomiast śpiewany trzykrotnie powtarza prośbę wiernych: *Anielski orszak niech twą duszę przyjmie, / uniesie z ziemi ku wyżynom nieba, / a pieśń zbawionych niech ją zaprowadzi, / aż przed oblicze Boga Najwyższego*⁴⁵.

To, co znalazło swój wyraz w oficjalnej modlitwie Kościoła, było wiarą wielu chrześcijan w ciągu wieków, iż św. Michał Archanioł broni przed szatanem każdego umierającego, kiedy toczy on ostatnią walkę i gdy waży się jego losy w wieczności. A gdy bóg zakończy się zwycięstwem Boga w człowieku, Archanioł Michał z Aniołem Stróżem towarzyszą duszom zmarłych na sąd Boży i z radością prowadzą zbawioną duszę do nieba⁴⁶.

„Możnej opieki Archanioła Michała może doświadczyć każdy z nas, ilekroć w chwili wielkiej pokusy wezwiemy jego imię. Wtedy on stanie z nami do walki ze swym odwiecznym wrogiem – szatanem”⁴⁷.

*

W malarstwie i rzeźbie artyści przedstawiają św. Michała Archanioła najczęściej w zbroi rycerskiej, z mieczem (często płomienistym) lub dzidą, zabijającego smoka-szatana oraz z wagą, na której - na rozkaz Boga - będzie ważył, podczas Sądu Ostatecznego, ludzkie czyny. Jako atrybut występuje też tarcza z napisem łacińskim lub polskim: *Quis ut Deus* - „Któż jak Bóg”.

2.4. Kult św. Michała Archanioła

Kult św. Michała archanioła jest znany w całym Kościele od pierwszych wieków chrześcijaństwa i aktualny w naszych czasach.

⁴⁴ Zob. *Mszał Rzymski*, Poznań 1963, s. 1297.

⁴⁵ *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2003, s. 63.

⁴⁶ Por. W. Zaleski, *Święci na...*, dz. cyt., s. 581; *Archanioł Michał – Książce aniołów*, „Nasza Arka”, nr 9 (2004), s. 5.

⁴⁷ *Archanioł Michał ...*, jw.

2.4.1. W Kościele powszechnym

W Kościele Wschodnim, w II wieku, we Frygii, w Azji Mniejszej, jak pisze Symeon Metafrast, św. Michał Archanioł objawił się w Cheretopa, gdzie po tym wydarzeniu pozostało cudowne źródło, do którego przybywały liczne rzesze pielgrzymów⁴⁸. W regionie Frygii, innym znanym sanktuarium św. Michała w II wieku był ponadto „Michelion” w osadzie Chone, oddalonej ok. 4 km od Kolosów⁴⁹. Cesarz Konstantyn Wielki, po słynnej zwycięskiej bitwie (312r.) nad Konstancjuszem, zbudował w dowód wdzięczności dwie świątynie na cześć św. Michała: jedną w Rzymie, a drugą na przedmieściu Konstantynopola, nad Bosforem, w których miały miejsce cudowne uzdrowienia⁵⁰. Biskup Teodoret z Cyru (Syria) (386-457[466])⁵¹ podaje w swoich pismach, że we Frygii i Galicji były liczne kaplice, gdzie czczono Księcia chórów anielskich, św. Michała. Historyk bizantyjski Sozomen (Hermias Sozomenos, 400-450)⁵², opisuje m. in. świątynie poświęcone św. Michałowi Archaniołowi i cudownym wydarzeniom jakie miały w nich miejsce. Nicefor (758-828) wspomina w swojej *Historii* bazyliki zwane *Michaeliami*⁵³. W Konstantynopolu kult św. Michała był bardzo żywy, skoro w VI stuleciu istniało tam 10 kościołów jemu poświęconych, a w IX w. liczba sięgała 15 klasztorów i kościołów. W Egipcie wybudowano równie wiele świątyń pod wezwaniem św. Michała Archanioła; w Etiopii zaś każdy dwunasty dzień miesiąca był poświęcony temu archaniołowi.

W Europie Zachodniej najświęniejszymi sanktuariami św. Michała są po dzień dzisiejszy: we Włoszech, w regionie Apulii (Puglia), w masywie górskim Gargano, w Monte Sant' Angelo (od V wieku); w Piemontcie (37 km na zachód od Turynu, na wys. 962 m) „Sacra di San Michele” (X w.) oraz trzy morskie sanktuaria tego archanioła: u północnych wybrzeży Francji, w Normandii: Mont St. Michel (od wieku VIII), u brzegów południowej Anglii, w Kornwalii: St. Michael Mount oraz w Irlandii: Skellig Michael⁵⁴. Inne znane sanktuaria poświęcone św. Michałowi to włoskie miejsca kultu na górze Gauro nad Sorrento (k. Neapolu) (IX w.), w Caltanissetta na Sycylii i w Bobbio (VI w.). W stolicy Belgii, Brukseli – zarazem „stolicy” Unii Europejskiej – katedra katolicka jest pod wezwaniem św. Michała Archanioła.

W Paryżu, główna arteria w Dzielnicy Łacińskiej nosi nazwę bulwaru (raczej alei) św. Michała (Boulevard St Michel). „Wytyczona w okresie Drugiego Cesarstwa, łączy brzeg

⁴⁸ Zob. W. Zaleski, *Rok kościelny*, t. 2, Warszawa 1993, s. 389.

⁴⁹ Zob. tamże.

⁵⁰ Zob. W. Moroz (oprac.), *Nabożeństwo do św. Michała Archanioła i Aniołów*, Warszawa-Kraków 1995, s. 4.

⁵¹ Por. J. M. Szymusiak, M. Starowieyski, *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, Poznań 1971, s. 371n.

⁵² Por. tamże, s. 359.

⁵³ Zob. W. Moroz (oprac.), *Nabożeństwo do...*, dz. cyt., s. 4.

⁵⁴ Por. tamże; B. Weber, *Któż jak Bóg!*, „Źródło”, nr 39 (2006), s. 8.

Sekwany ze Wzgórzem św. Genowefy. Obsadzona antykwariatami, kawiarniami, egzotycznymi restauracjami i kinami – jest sercem dzielnicy⁵⁵. Na końcu tej alei znajduje się bulwar nadbrzeże, imieniem św. Michała, nad Sekwaną (Quai St Michel) z bukinistami (sprzedawcami książek), oraz most św. Michała (Pont St Michel) łączący z Cité (wyspa na Sekwanie m. in. z katedrą Notre Dame!). W tej części Paryża, pod ziemią, jest stacja metra „św. Michał” (St-Michel) w linii metra nr 4: „Porte d’Orléans” – „Porte de Clignancourt” oraz stacja metra „św. Michał” – „Notre Dame (NMP)” w linii B: „Aéroport Charles de Gaulle” – „Saint-Rémyès-Chevreuse”⁵⁶. Przy alei-bulwarze św. Michała znajduje się fontanna, dzieło rzeźbiarza Gabriela Davioud, ukończona 5 VIII 1860 r. Fontanna ma 26 m wysokości i 15 m szerokości; „składa się z czterech czasz nachodzących na siebie tworząc stopnie, a po obu jej stronach umieszczone są dwa skrzydlate smoki. W niszy centralnej, otoczonej czterema kolumnami korynckimi z czerwonego marmuru z Langwedocji, stoi posąg z brązu „Święty Michał powalający smoka”, dzieło Francisque-Joseph Duret. Powyżej attyka z polichromowanego marmuru ozdobiona jest czterema posągami symbolami: „Roztropność”, „Sprawiedliwość”, „Męstwo”, i „Umiarkowanie”⁵⁷.

W Rzymie znajduje się znany Zamek św. Anioła (Mauzoleum Hadriana), na którego szczycie znajduje się figura Michała Archanioła (z brązu), wkładającego miecz do pochwy, jako wotum wdzięczności za opiekę nad Wiecznym Miastem. Św. Michał miał się ukazać papieżowi Grzegorzowi Wielkiemu (VI w.) podczas procesji błagalnej koło zamku; modlitwy zostały wysłuchane i Archanioł, po przepędzeniu zarazy mieczem, chowa miecz do pochwy⁵⁸.

Księciu zastępów niebieskich oddaje cześć wiele narodów: Michał Archanioł jest uważany za głównego patrona i opiekuna Izraela, jest patronem Anglii, Francji, Hiszpanii, Węgier, a także miasta Amsterdam w Holandii⁵⁹. Niemcy i Austria obrały sobie św. Michała za szczególnego patrona (tzw. „Cesarstwo Rzymskie Narodu Niemieckiego”, którego ważnym celem była obrona Kościoła, miało za patrona św. Michała Archanioła⁶⁰). Król Portugalii, Alfons Henryk, ustanowił w 1167 roku zakon pod wezwaniem św. Michała⁶¹. Za szczególnego swego patrona i opiekuna wybrała św. Michała Archanioła Ruś, zaślaniająca Kościół przed niewiernymi ze Wschodu⁶². W Ameryce Północnej kult św. Michała wyraża się m. in. w budowaniu licznych kościołów ku jego czci i nadawanie nowo ochrzczonej imion Michał i

⁵⁵ G. Magi, *Paryż. Obszerny przewodnik dla zwiedzających miasto*, „Bonechi” Firenze brw, s. 104.

⁵⁶ Tamże, s. 2 okładki.

⁵⁷ *Paryż. Versailles*, Editions Leconte, Ivry-sur-Seine, s. 84.

⁵⁸ Por. A. Broż, *Rzym. Watykan. Przewodnik*, Rzym 2000, s. 119.

⁵⁹ Zob. U. Janicka-Krzywda, *Patron – Atrybut - Symbol*, Poznań 1993, s. 71.

⁶⁰ Por. W. Moroz (oprac.), *Nabożeństwo do...*, dz. cyt., s. 5.

⁶¹ Zob. W. Zaleski, *Rok kościelny*, t. 2..., dz. cyt., s. 390.

⁶² Por. W. Moroz (oprac.), *Nabożeństwo do...*, dz. cyt., s. 5.

Michalina. Wielcy misjonarze – np. św. Bonifacy, apostoł Niemiec, św. Franciszek Ksawery, apostoł krajów Dalekiego Wschodu, o. Genin, bohater działalności misyjnej na Alasce, podobnie jak i dziś udający się do Eskimosów zamieszkujących krainę wiecznych lodów – wyraźnie potwierdzają, iż doznawali wyraźnej opieki św. Michała Archanioła⁶³.

W Europie było od wieków przekonanie, że u jej progów spotykamy św. Michała jako opiekuna podróżujących, „ponieważ każda podróż prowadzi do przekroczenia jakiegoś progu, a każdy próg – na lądzie, morzu czy powietrzu – jest Progiem życia. Michał jest archaniołem, który ukazuje się na początku i na końcu dzieła Boga. Postawiony na straży rajy ziemskiego, z którego wypędzono Adama i Ewę, waży dusze zmarłych i pojawia się na Sądzie Ostatecznym”⁶⁴. Chrześcijańska Europa utworzyła Szlak św. Michała – *Via Sancti Michaelis*, który przecina Europę. Początkowy etap rozpoczyna się po drugiej stronie kanału La Manche, w południowej Anglii, na samym końcu Kornwalii, w Saint Michael’s Mount, które jest malutką wysepką w zatoce Penzance at Marazion. „Tradycja głosi, że w 495 r. św. Michał Archanioł ukazał się grupie rybaków. Na miejscu objawienia w niedługim czasie osiedlili się benedyktyni, a dziś kościół i zamek – zbudowane później – górują ze szczytu nad leżącą u podnóża wioską”⁶⁵. Inne sanktuaria na tym szlaku wznoszą się w miejscach skrajnych, niejako u bram cywilizacji europejskiej. Są to: w Bretanii (Francja) Mont-Saint-Michel-au-pénil-de-la-mer (Góra św. Michała w niebezpieczeństwie morza), Saint-Michel-d’Aiguilhe w Le Puy-en-Velay w Owernii (Francja), Sacra di San Michele alla Chiusa u wlotu doliny Val di Susa w Piemontie (Włochy) oraz sanktuarium św. Michała na Monte Sant’Angelo w Apulii, na półwyspie Gargano we Włoszech⁶⁶. *Via Sancti Michaelis* jest nazywana w części włoskiej *Via Sacra Longobardorum*, gdyż św. Michałowi Archaniołowi wielką cześć oddawali Longobardowie. Wszystkie te miejsca na szlaku św. Michała wyróżniały się tym, że „przed poświęceniem ich aniołowi i kultowi chrześcijańskiemu, praktykowano tam wierzenia związane z głębinami i grotami, a także z wysokościami, oraz że sanktuaria zostały konsekrowane przez posłańca Boga”⁶⁷.

2.4.2. Kult św. Michała Archanioła w Polsce

Polska zapisała szczególną kartę w historii kultu św. Michała Archanioła. Polskie rycerstwo zawsze doświadczało nadzwyczajnej, cudownej pomocy w walkach z wrogami

⁶³ Por. tamże, s. 5 n.

⁶⁴ F. i G. Lanzi, *Miejsca święte chrześcijan. Najświętsze sanktuaria i pielgrzymki świata*, Kielce 2006, s. 86.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Zob. tamże.

⁶⁷ Tamże.

Ojczyzny i Kościoła. Powstawały bractwa i cechy rzemieślnicze, które obierały sobie za patrona św. Michała Archanioła i działały pod jego wezwaniem: miernicy, opłatkarze, radiolodzy, rytownicy, szermierze, szlifierzy, złotnicy⁶⁸. Święty Michał Archanioł jest opiekunem kaplic cmentarnych; patronuje rodzinom zakonnym: michaelitów i michaelitek, założonych przez bł. Bronisława Markiewicza (zm.1912). Polacy wybudowali wiele kościołów pod wezwaniem św. Michała; obecnie jest ich w Polsce 332 (dane z początku lat pięćdziesiątych XX wieku)⁶⁹. W herbach jedenastu miast polskich znajduje się postać św. Michała Archanioła. Są to: Biała Podlaska, Dobudów, Dolsk, Kodeń, Łańcut, Mieścisko k. Wągrowca, Płazów, Sanok, Słomniki, Strzelin, Strzyżów⁷⁰. Michał Archanioł jest patronem Małopolski i diecezji Łomżyńskiej. Ok. 222 miejscowości w naszej Ojczyźnie zawdzięcza swoją nazwę imieniu św. Michała (np. Michałowice k. Krakowa; Michałów k. Pińczowa). Imię Michał było i jest bardzo chętnie nadawane mężczyznom w naszym kraju. Wielu znanych Polaków nosiło to imię, jak np. Michał-Korybut Wiśniowiecki (zm.1673), król Polski; Michał-Kleofas Ogiński (zm.1833), kompozytor; Michał Bałucki (zm.1901), komediopisarz; Michał Arct (zm.1916), zasłużony wydawca; Michał Bobrzyński (zm.1935), historyk; Michał Drzymała (zm.1937), chłop z Wielkopolski („Wóz Drzymały”); Michał Marian Siedlecki (zm.1940), zoolog, podróżnik; Michał Kajka (zm.1940), poeta mazurski; Michał Walicki (zm.1966), historyk sztuki⁷¹. Z polskiej literatury znani są: „Michał Kossakowski z *Holsztyńskiego* J. Słowackiego; Michał Wołodyjowski z *Trylogii* H. Sienkiewicza; Michałko z noweli B. Prusa pod tym samym tytułem; Michał z *Leśnika* M. Kuncewiczowej; Michał z opowiadania J. Zawieyskiego *Pokój Głębi* „⁷².

* * *

Wszystkie narody chrześcijańskie na całym świecie, wyznając wiarę w jednego Boga, uznają jednocześnie fakt stworzenia przez Niego „wszystkich rzeczy widzialnych i niewidzialnych”, a więc i duchów niebieskich, do których należy i św. Michał Archanioł. Jest on znany i czczony przez Kościół katolicki na całym świecie, gdyż dał się poznać jako zwycięski wódz w walce dobra ze złem i jako obrońca chwały prawdziwego Boga. W naszych czasach jawi się nadal jako uosobienie zwycięskiej mocy. Dlatego Jan Paweł II modlił się m. in.:

⁶⁸ Zob. U. Janicka-Krzywda, *Patron - Atrybut...* dz. cyt., s. 71.

⁶⁹ Por. Kościół na Skałce w Krakowie, który jest pod wezwaniem św. Michała Archanioła i gdzie każdego roku, w niedzielę po 8 maja odbywają się uroczystości św. Stanisława Biskupa (po procesji z Wawelu na Skałkę); katedra diecezji Warszawsko-praskiej jest pod wezwaniem św. Floriana i św. Michała Archanioła; na szczycie ambony w kościele parafialnym w Słomnikach znajduje się rzeźba (z poprzedniego kościoła drewnianego) św. Michała Archanioła. Warto przypomnieć, że Powstanie Styczniowe (1863) miało w pieczęci z napisem „Rząd Narodowy” i w otoczeniu słów: „Równość Wolność Niepodległość”, herb z polskim Orłem, Pogonią litewską i św. Michałem Archaniołem, patronem Rusi.

⁷⁰ Tamże, s. 71 oraz s. 163-165.

⁷¹ Zob. W. Zaleski, *Rok kościelny*. T. 2... dz. cyt., s. 391.

⁷² Tamże.

Św. Michale Archaniele Patronie Kościoła świętego przyzywamy Twego wsparcia.

* * *

Przedstawione powyżej historyczne i teologiczne analizy dotyczące Patrona miasta i gminy Słomniki św. Michała Archanioła potwierdzają, że herb „to nie tylko suchy, nic nie mówiący znak używany dla określenia przynależności czy własności, to nie tylko symbol samorządu miejskiego wyrażony w pieczęci, ale żywa tradycja przeszłości, przypominająca minione i uświęcone czynami dzieje, przemawiające autorytetem swego wieku, symbolu, a nierzadko i swej sztuki”⁷³ oraz religijności i wiary mieszkających tam ludzi.

Ks. Jan Józef Janicki

⁷³ Stwierdzenie prof. dra M. Haisiga, cyt. za: A. Plewako, J. Wanag, *Herbarz miast...*, dz. cyt., s. XX.